

El ciment contra la memòria

Centenars d'hectàrees d'horta i elements patrimonials com alqueries i molins desapareixeran quan el pla per urbanitzar Campanar, en València, es duga a terme. Mentrestant la ciutat no para de perdre habitants i abandona el centre històric.

Vicent Pujades ens obre la porta de la seua alqueria. Té 76 anys, hi va nàixer i son pare li va contar la història de la nissaga que ell ha transmès als seus hereus: "la meua família tenia unes terres a València i els en van expulsar perquè damunt volien edificar la Llonja. Això era per l'any 1500. Decidiren vindre a viure ací a Campanar, i compraren l'alqueria, i ací ens

da vegada menys valor. Jo ja no els necessite i vull conservar el que és meu tal com està".

La resta de propietaris han acabat cedint a les saboroses ofertes dels corredors que volen aquella terra no per la seua productivitat agrícola, sinó perquè el pla parcial d'urbanització de Campanar preveu que bona part de l'horta de la zona es convertisca en terreny urbà amb la construcció de

tòric i ambiental de la zona, i el passat dissabte propietaris i persones interessades en la protecció de l'horta i de les seues construccions es reunien per arribar a estratègies comunes, en un intent de pal·liar el procés de destrucció.

Mentrestant, els historiadors Eduard Pérez Lluch i Luis Pablo Martínez han presentat a totes les instàncies possibles (des de l'Ajuntament de València fins a la Conselleria de Cultura de la Generalitat valenciana) una petició per tal que en la zona de Campanar on encara no es pot construir es cree un parc històric de l'Horta i es preserven els monuments interessants. La setmana passada un responsable de patrimoni de la Conselleria de Cultura responia contundentment a la segona petició: com a molt, els enderroc es podran aturar fins que es puguen catalogar i fotografiar els elements interessants. Després, a terra.

Església de Campanar. El poble encara manté la seua estructura dins la capital.

Pujades és l'únic propietari de la zona que no ha venut ni l'edifici ni la terra que l'envolta als promotors immobiliaris.

hem quedat". Tot i que la història podria ser mítica, l'alqueria de Pujades és una de les més antigament datades al terme de Campanar, un petit poble a la vora de València que, l'any que ve farà cent anys, va acabar per ser anexionat per la metròpoli. L'alqueria de Pujades s'ha convertit ara en una excepció: el seu propietari és l'únic de la zona que no ha venut ni l'edifici ni la terra que l'envolta als promotors immobiliaris. Segons manifesta: "a la meua edat, els diners tenen ca-

dos grans vials. És la zona on es concentra bona part de les 600 hectàrees d'horta que el Pla general de València, aprovat en temps de l'alcaldeessa socialista Clementina Ródenas, considera que han de desaparèixer. La setmana passada van començar també les expropiacions per començar a traçar els vials, en concret la rotonda que demolirà l'alqueria del Rayo (vegeu el gràfic).

La situació no ha deixat indiferents ni els mateixos llauradors ni els estudiosos del patrimoni his-

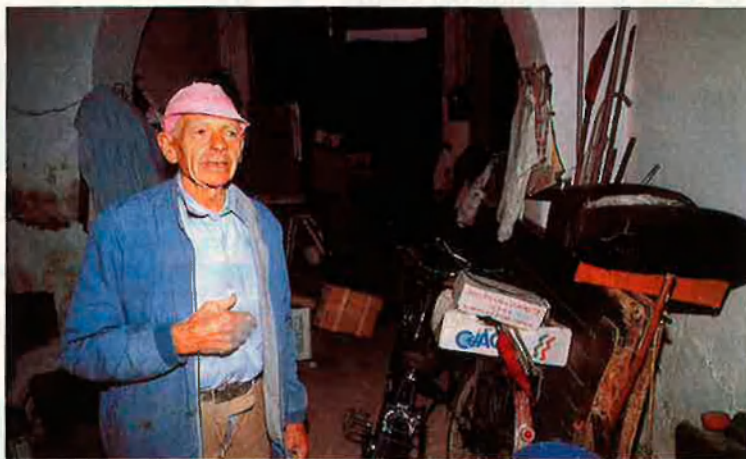
Entre el patrimoni i la McValència. L'any 1993 es va celebrar un seminari internacional sobre l'horta de València, i l'Ajuntament de la ciutat, una vegada conegudes les conclusions, va crear l'Oficina del Pla Verd. Aquesta oficina, a més de fer projectes sobre els jardins i les zones verdes, haurà de fixar les zones d'horta i proposar plans per a la seua potenciació.

Salvador Palomo, un dels tècnics de l'oficina va comentar a EL TEMPS els objectius princi-

pals del pla: “per una banda hi ha la protecció i per l'altra el desenvolupament. Si no se li dóna una alternativa econòmicament rendible al propietari de la terra, sempre tindrà la temptació d'abandonar-la i, tan prompte com puga, vendre-la per poder construir”. En efecte, la temptació dels diners sempre és molt forta per als llauradors que veuen com els preus en el sector agrícola depenen cada vegada més de contextos aliens i difícils de comprendre, i troben en l'especulació una bona eixida econòmica. Una dita simplifica la ideologia: “la millor collita és plantar atobons”. El cas de la partida del Pouet, la zona de Campanar on es preveu urbanitzar, és paradigmàtic: una fanecada (uns 800 m²) ha arribat a pagar-se a onze milions de pessetes, mentre que el mateix espai a plena producció en una zona sense possibilitats de ser urbanitzada pot comprar-se per mig milió de pessetes.

El Pla Verd s'ha de lliurar a l'ajuntament a finals del mes de març del pròxim any i allí serà discutit pels diferents grups polítics. No

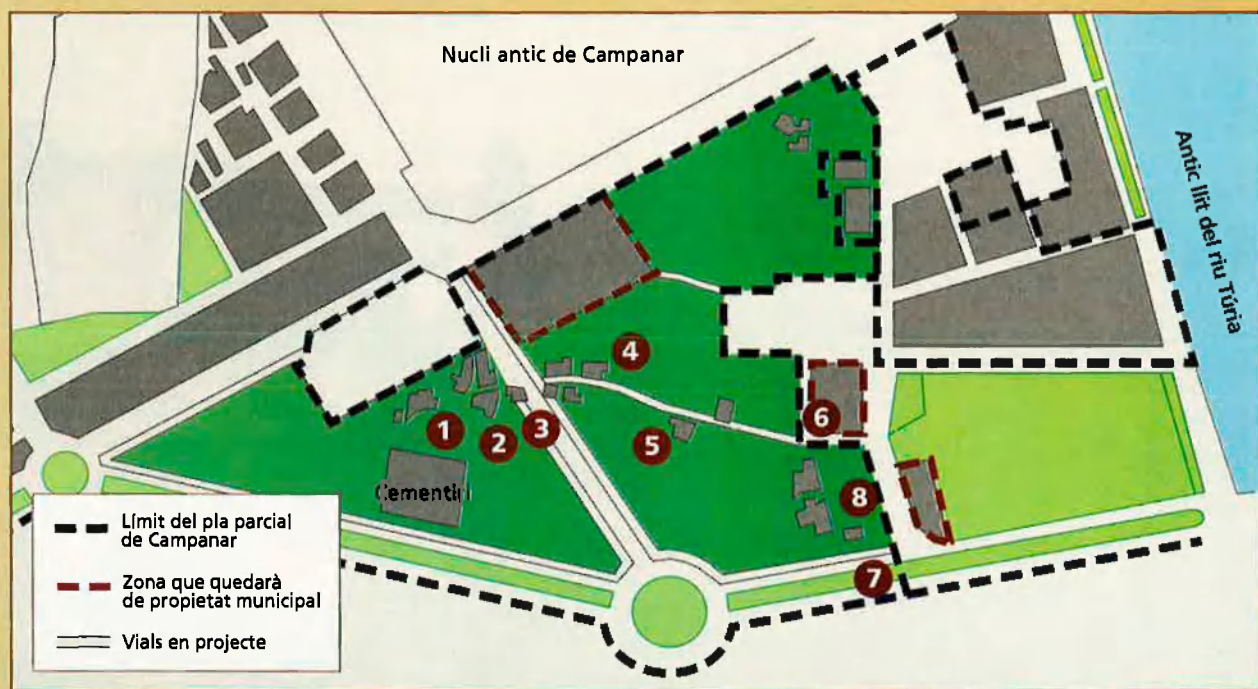
L'horta de Campanar conserva elements inalterats en els darrers cent anys. Vicent Pujades recorda l'origen medieval de la seua alqueria.

obstant això, respecte a la zona que ja ha estat considerada urbana, el pla no té cap competència.

Per als autors del projecte de creació d'un parc històric de l'horta en Campanar, el desinterès per aquesta zona evidencia entre altres coses la falta de sensibilitat al voltant de la construcció històrica de tipus popular. En paraules d'Eduard Lluch: “moltes de les alqueries que ara volen enderrocar ni tan sols estan catalogades, ni els seus elements històrics valorats i analitzats”. Una bo-

na prova de la despreocupació dels arqueòlegs per aquest tipus de patrimoni va sorgir a l'opinió pública fa unes setmanes, quan al Molí dels Frares, un altre molí de Campanar, van aparèixer unes pintures gravades del segle XVII que representen el setge del castell de Salses (Catalunya Nord), durant l'ocupació francesa esdevinguda el 1639. Malgrat l'originalitat i interès de les pintures, no eren conegudes —encara que tots els responsables de patrimoni han estat d'acord en la necessitat de

MEMÒRIA HISTÒRICA A LA DERIVA

2 Alqueria de Ricós**2** Molí del Comte

Datat en 1771, és actualment una adoberia de pells, desapareixà.

3 Barraca del Tio Llenya

És l'única barraca que queda a la zona. Sota la teulada metàl·lica amaga la tradicional.

2 Alqueria Pujades

Vicent Pujades és l'únic propietari que no vol vendre l'alqueria on va nèixer.

5 Alqueria del Foraster**6** Alqueria de Nelo el Xurro

L'Alqueria amaga una finestra gòtica d'algeps molt difícil de conservar.

7 Alqueria del Rayo

La setmana passada va ser expropiada per construir-hi una rotonda.

2 Alqueria del Rei

Rehabilitada, és un exemple de la possibilitat de mantenir l'arquitectura tradicional.

conservar-les, ningú no ha parlat de l'edifici on estan gravades. El molí, que no té cap mena de protecció, va ser envaït per uns desconeguts que feren un forat en un mur la setmana passada.

Un altre dels estudiosos preocupats per la supervivència de l'horta és el professor de la Universitat

de Boston Thomas Glick, considerat el major especialista del món en els sistemes hidràulics medievals: les sèquies i els molins. Glick va descobrir València fa ja trenta anys i el sistema únic que compon l'horta que l'envolta, i des d'aquell moment retorna sovint per estudiar la seua particula-

ritat. A poc a poc constata la degradació de la zona. Preguntat per EL TEMPS, el professor Glick vas ser molt expressiu: "crec que substituir l'horta històrica per la McValència que tenim no val res i constitueix, a més, un atemptat contra qualsevol concepte d'història cívica. La grandesa de la

València medieval es construïa sobre l'horta i els seus molins; molins meravellosos que rebien l'aigua sota pressió i que podien moldre cinc vegades més que els molins horitzontals, corrents, per exemple, a Anglaterra. Són els mateixos molins que pensen ara enderrocar, sense més ni més".

Més habitatges per a menys habitants. El cas de Campanar és potser el més cridaner ja que en el seu sòl naix l'horta de València tal com ara la coneixem per trobar-se en la zona alta del cabdal del Túria i les seues sèquies, però el procés de creixement de València cap a l'exterior és general i per tots els seus límits terrestres troba el mateix element: els camps. La ciutat no ha deixat d'expandir-se tot i que, des de fa uns anys, el nombre d'habitants no para de baixar. Sense anar més lluny, l'any passat van deixar la ciutat 3.675 persones, la majoria joves, que anaven a viure a una altra localitat. Però les obres d'edificació no paren. L'any passat es van construir a València 3.443 nous habitatges segons les dades del mateix ajuntament, i enguany ja hi ha 1.009 més. La xifra contrasta amb el baix nombre de rehabilitacions de cases velles, tot i que en el centre històric i en altres zones com el Grau o la Malva-rosa hi ha milers de cases que ho necessiten. Enguany tan sols hi ha hagut 18 nous habitatges a la ciutat producte de la rehabilitació. L'explicació per al fenomen és

purament comercial. Rehabilitar és més car i la política de subvencions oficials afavoreix molt més la construcció de nova planta, en els terrenys buits de l'horta, que no la rehabilitació en el centre, que així resulta doblement cara.

Al costat de la partida del Pouet, a Campanar, es troba el polígon d'Ademús, una altra zona d'ex-

pansió de la ciutat que envoltarà el futur Palau de Congressos dissenyat per l'arquitecte britànic Norman Foster. El pla d'urbanització preveu la construcció de 3.500 nous habitatges. Segons manifesten els promotors del projecte a la revista valenciana *Economia 3*, les vivendes tindran una mitjana de 110 metres quadrats en

Vista aèria de Campanar en els anys 60. L'única construcció visible entre l'horta és el col·legi dels Jesuïtes.

Mural del País Valencià

Vicent Andrés Estellés

Aquests tres volums constitueixen l'obra més ambiciosa d'Estellés. Llibre únic que arrossega història, elements autobiogràfics, llegenda i descripció enamorada, realitats íntimes i col·lectives, plenes, com ell va dir, d'alegria i d'esperança en el futur del poble.

Editorial 3i4

La mirada de Nicodemus

Vicent Usó i Mezquita

Roma, 1563. Cesare da Castel, mestre d'obres de la catedral de San Pietro i home de confiança de Michelangelo Buonarroti, és assassinat en circumstàncies estranyes.

Premi de Narrativa breu Antoni Bru. Ciutat d'Eix 1995.

Editorial 3i4
"Narratives 3i4", 52

Caiguda i retorn De Gorbtxov a Zlughànov 1988-1996

Llibert Ferri

Aquest llibre és un recull de 65 articles en què es poden anar seguint els canvis evolutius i els daltabaixos a l'Europa central i oriental. Una profunda reflexió sobre el final de la més gran i dolorosa aventura ideològica del segle XX.

Editorial 3i4
"La Unitat", 164

ARXIU

ARXIU

Pintures aparegudes en el Molí dels Freres. Representen el setge del castell de Salses, a la Catalunya Nord, per les tropes que lluitaven contra l'ocupació francesa l'any 1639.

edificis que poden arribar a tenir 25 plantes. Quant a la capacitat de ser absorbides per una demanda que va a la baixa, els constructors confien que una vegada finalitzades, cap a l'any 98 o 99, hi haurà un boom, sobretot de famílies que ja tenen una altra vivenda.

Contra la violència, ciment.

La urbanització de Campanar resulta així ben estranya: Construir en una ciutat que perd habitants, sobre una zona d'interès antropològic i patrimonial i al costat d'un focus de gran expansió urbanística. Per a què? L'única resposta és el negoci possible, encara que siga a llarg termini, de les empreses constructores i dels compradors de les terres, entre els quals es troben els germans Lladró, probablement els empresaris més internacionals de la ciutat.

A més de la pèrdua d'un espai verd i d'un ric patrimoni històric, la desaparició de l'horta provoca problemes personals difícils, sinó impossibles, de resoldre. Els habitants de l'alqueria de Ricós, (vegeu el requadre) han hagut d'abandonar-la fa unes setmanes després d'haver-hi viscut tota la vida. No n'eren propietaris sinó arrendataris històrics i ara que l'amo ha decidit vendre als promotors immobiliaris, han perdut els seus drets. S'hauran de mudar a un altre lloc, molt diferent de l'alqueria. Conxín, que viu en l'alqueria del Rei, rehabilitada amb un gust extraordinari i convertida en confortable casa, ho comenta:

"la gent que ha viscut sempre al camp no pot tornar a la ciutat. A mon tio no li agradava estar massa temps ni tan sols a l'alqueria. Passava més temps fora, al camp, perquè les cases no tenien condicions i era una altra mentalitat. Fer que anara a un pis era molt di-

s'han convertit en l'escenari ideal per a la venda al detall de tot tipus de drogues. "Els policies prefereixen que estiguen ací que no en el centre de València", comenta un veí. Amb el tràfic ha arribat també la delinqüència en forma de furts en les collites i atracaments als veïns. A més, un altre problema s'ha afegit al barri amb la inauguració d'una gran superfície de la marca Continente vora el riu: els camins de l'horta, abans tranquils, s'han convertit en drecceres per accedir al magatzem o en simples pàrquings, i l'augment del trànsit ja ha provocat alguns atropellaments, un d'ells mortal.

Amb aquest panorama, els més pragmàtics han vist l'oferta de la urbanització com una eixida i han decidit treure uns bons diners de la seua terra i canviar de residència. Contra la desaparició, el projecte del parc històric de l'horta, defensat també per l'Associació de veïns, pareix la possibilitat de supervivència més clara. La posició de l'Ajuntament encara és desconeguda. El professor Glick, amb ironia, sinetiza: "el meu disgust no pot ser major. El que cal és crear un parc o un recinte històric de l'horta per tal que els valencians que vénen després sàpiguen la base sobre la qual s'edificà la grandesa de la València de Joanot Martorell, d'Ausiàs Marc i de Jaume Roig. Emetre una sèrie de gotets Burger King sobre el tema no em pareix prou".

Jordi Sebastià

L'any passat van deixar la ciutat de València 3.675 persones. Però les obres d'edificació de nova planta no paren.

fícil". No massa lluny, l'antic poble de Campanar exhibeix orgullós el campanar restaurat de l'església, que popularment li dona el nom a la població, i la seua plaça, inalterada des del segle passat. Però sota la imatge plàcida del poble, una mena d'oasis en l'extrem nord de València, les converses de cafè reflecteixen inquietud. Per una banda hi ha el pla urbanístic que ha sorprès alguns i ha molestat altres, que han denunciat fortes pressions exercides pels promotors a l'hora de comprar, i per altra el creixent augment de la delinqüència. De fa uns anys, els camins de l'horta